

Punamultaohje

Keittoastia: 100 l:n pata (tai eristeellä vyötetty tynnyri)
Liekki: nuotio (tai kaasupullo + pitkävirtainen suutin)
Sekoitin: laudasta muotoiltu mela, jauhoja varten vispilä tai luuta

Aineet: 60 l vettä
4 kg rautasulfaattia eli -vihtrilliä, rautakaupasta
5 kg ruisjauhoja (vehnäjäuhotkin käyvät)
12,5 kg (= ½ säkkiä) punamultajauhetta eli rautaoksidia,
rautakaupasta
(3 l vernissaa, rautakaupasta)

Keittäminen

Mitataan ämpäreihin koko reseptin mukainen vesimäärä. Suurin osa vedestä kaadetaan pataan kuumenemaan, mutta vajaa ämpärillinen jätetään jauhovelliä varten. Jauhot vatkataan kylmään veteen; jauhoja sekoitellessa kannattaa käyttää ainakin kahta ämpäriä. Veden kiehuessa lisätään pataan vihtrilli. Kun se on sulanut ja sekoittunut, kylmä jauhovelli valutetaan pataan ohuena norona, ja avustaja hämmentää samalla seosta voimakkaasti. Velliä keitetään tasaisesti sekoitellen noin tunnin verran.

Sitten on punamultajauheen vuoro. Tässä voi varautua pienimuotoiseen katastrofiin: punavelli saattaa aluksi kuohua. Tällöin äyskäröidään pois pari ämpärillistä, mutta tietysti vain väliaikaisesti. Kuohuntavaihetta varten kannattaa varata paikalle reilusti ämpäreitä. Keitos rauhoittuu vähitellen. Sitten lisätään vernissa. Pieni vernissalisäys parantaa maalin pysyvyyttä. Se ei ole kuitenkaan välttämätöntä eikä kuulu vanhaan perinteeseen. Vernissa on kallista, joten sen lisäys kasvattaa myös kustannuksia.

Kaikki ainekset ovat nyt padassa. Alkaa mietiskelyaika, jolloin ihaillaan luontoa ja välillä sekoitellaan pataa. On tärkeää kaapaista pataa pohjaa myöten. Sopiva keittelyaika on 2-3 tuntia. Pata saa putista hiljalleen. Joissakin ohjeissa puhutaan tunnin keittoajasta, mutta taitajat sanovat: mitä kauemmin keittää, sen parempi tulos.

Maalaaminen

Keituksen haaleissa voi maalaamisen jo aloittaa. Helpoimmin siveltävää maali on vasta-keitettynä. Maali on käyttökuntoista pari viikkoa ja kauemminkin, jos sitä säilyttää kylmässä. Suolan lisäys voi pidentää säilyvyyttä. Kauan seisonut maali voi tuntua liian paksulta, ja sitä tekisi mieli ohentaa. Maalata voi toki vähän tanakammallakin seoksella – punamullan ideanahan on saattaa hienojakoinen värijauhe seinään, ja ruisvelli toimii vain välittäjänä. Ohennusaine on vesi, mutta jos sitä lisätään, kannattaa kuumentaa koko jäljellä oleva maalierä eli toimia niin kuin syötävän vellinkin kanssa. Pelkkä kylmän veden lisääminen ei anna hyvää tulosta.

Maalata voi melkein joka säällä, jopa tihkusateessa. Ongelmallisinta on suora auringonpaiste: jatkopaikat jäävät näkyviin, jos maali kuivuu liian nopeasti. Ammattitaito ja kokemus eivät ole tarpeen maalisuuria huiskiessa. Lapsetkin siis saavat tulla mukaan – siveltimen vedot eivät näy, vaan pinta on kauniin samettinen.

Lisäohjeita

Oheinen punamultaohje kuvaa ns. keittomaalin valmistusta. Punamullan eli rautaoksidin lisäksi keittomaaleihin soveltuvia pigmenttejä on muitakin; tummahkoa okran-keltaista keltamullan sävyä näkee esimerkiksi piharakennuksissa. Valkoiset korostukset kannattaa joka tapauksessa tehdä öljymaalilla, sillä valkoinen keittomaali ei ole kestävä.

Keittomaaleja voi käyttää sekä keittomaalilla aikaisemmin maalattuihin pintoihin että ennestään maalaamattomiin pintoihin. Punamullalla sopii siis sivellä aiemminkin punamullatut rakennukset sekä punamultapintaiseen kokonaisuuteen tehdyt uudet rakennukset. Punamultaan ei kannata kuitenkaan "hurahtaa": ajan patinoiman, hopeanharmaan hirs- tai lautapinnan voi mieluusti jättää rauhaan. Punamulta ei sovellu ennestään öljymaalilla tai lateksipohjaisella muovimaalilla käsitellylle pinnalle.

On hyvä myös miettiä perusasioita eli miksi maalaa. Puuterimaiseksi kuivuva punamultamaali läpäisee kosteuden eikä varsinaisesti suojaa puuta – tosin järkevästi tehty puurakennus ei tarvitsekaan suojaa. Punamultamaali on ennen kaikkea ympäristön kaunistus. Vihtrilli voi tosin vaikuttaa lievänä puunsuoja-aineena.

Maalityypin valinta on pitkälle ulottuva ratkaisu. On syytä ottaa huomioon vanhenevan maalipinnan ulkonäkö, uusimisvälin pituus ja uuden maalauserran pohjatyöt. Punamultamaali on ominaisuuksiltaan aivan ihanteellinen, sillä se vanhenee kauniisti, hitaasti hiipumalla, ja uusi maalaus (15-30 vuoden kuluttua!) vaatii enintään kevyen harjauksen. Ja maali on myrkytön. Jos punamultaa ei jaksa itse keittää, on muita ratkaisuja. Nykyään punamultaa keitetään kotiseututapahtumissa, ja usein niistä saa myös ostaa tätä tuoretuotetta. Perinnemaaleja valmistavat yritykset myyvät aitoa punamultamaalia, ja kyselemällä saattaa lisäksi löytää yhden miehen punamultakeittäjäitä.

Punamultamaali sekoitetaan usein rautakaupan "riihimaaleihin" yms., jotka ovat kyllä punaisia, mutta sisältävät lateksia eli muovia. Punainen muovimaalipinta voi muuttua seinäpinnassa jo muutamassa vuodessa oudon väriseksi, violetiksi tai marjapuuronpunaiseksi, ja vanhetessaan se irtoilee toisaalla liuskoina, toisaalla istuu tiukassa; pahimmillaan lateksi hautoo puupintaa ja vaurioittaa sitä. Jos virhe kuitenkin on tehty, tässä edellä olevaa punamultakieltoa lieventävä vihje: lateksilla maalattu pinta krapataan mahdollisimman puhtaaksi, jonka jälkeen pintaan sivellään punamultamaali. Halvan punamullan voi tässä tapauksessa uusida tiheästikin; tällöin jokaisen uusintamaalauksen pohjatyönä poistetaan muovimaalirippeitä voimien mukaan.

PS. Tämä on yksi resepti, mutta joka keittäjällä on omansa. Myös punamultasäkiä löytyy resepti, ja perinteen koko kirjo on nähtävissä esimerkiksi Panu Kailan kirjassa "Kevät toi maalarin. Perinteinen ulkomaalaus". Riittoisuusarviota on vaikea antaa, pinnan karheus ja hapristuminen vaikuttavat menekkiin. Yhdellä litralla maalaa 2-3 neliometriä hirsipintaa, 4-6 neliometriä sileää.

Teksti: Vieri Teppo - Pärnä / Varsinais-Suomen taidetoimikunta